

A JUGOSZLÁVIAI NEMZETI KISEBBSÉGEK HELYZETE

A NEMZETKÖZI JOG kérdéseinek tanulmányozására a múlt év során Jugoszláviában külön egyesület alakult, mely nemrégiben francia nyelven adta ki első évkönyvét. Az évkönyv egyébként gazdag tartalmából bennünket közelebről csak ^ivotté V. külügy-minisztériumi osztályfőnöknek a délszláviai nemzeti kisebbségeiből szóló cikke, különösen pedig a cikknek a magyar kisebbség helyzetét tárgyaló fejezete érdekel.

Éivotié tanulmánya hat fejezetben ismerteti a német, magyar, oláh, olasz, albán és török kisebbség helyzetét és megállapításaiban szerényen oda konkludál, hogy „mindazon államok között, melyek a kisebbségvédelemre kötelezettséget vállaltak, Jugoszlávia — néhány tévedést leszámítva — a leghelyesebben járt el és jár el ma is“.

Ez az egyoldalú és a tájékozatlan külföld megtévesztésére szánt megállapítás a legélesebb tiltakozást hívja ki maga ellen azok részéről, akik ismerik a jugoszláviai viszonyokat és közvetlen tapasztalatból is tudják, hogy a szerző célzatos beállításával éles ellentétben éppen Jugoszlávia az, mely a magyar, a macedon-bolgár és az albán kisebbség népszövetségi panaszirataiban felhalmozott sérelmeknek, valamint a „testvér“ (!) horvát nemzet világszerte ismert szörnyű megpróbáltatásainak tanúsága szerint a jogmegvonás és a kisebbségek kíméletlen elnyomása terén az európai rekordot tartja.

Hogy milyen szellemben kezelik Jugoszláviában a nemzeti kisebbségeket, azt mutatja a többi közt Éivotié tanulmányának a macedon-bolgár kisebbségről szóló következő elmélkedése is:

„A bolgár vádaskodásokkal szemben az volt és az marad a jugoszláv tétel, hogy Délszerbia szláv lakossága sem nyelvénél, sem fajánál, sem vallásánál fogva nem kisebbség s hogy emiatt nem is létezhetik sem iskolai, sem vallási kérdés; hogy a szláv lakoságnak a szerb-horvát tan nyelvű állami iskolákba járó *gyermek*ei nem panaszkodnak az ellen, hogy ez a nyelv nekik idegen és nem kívánják bárminő kisebbségi iskolák megnyitását. (Sic S) Ami pedig az istentiszteletet illeti, azt sohasem tartották bolgár, mint különben szerb nyelven sem, hanem kizárólag ószláv nyelven.“

Ennek az önkényesen, a tények és a valóság kiforgatásával felállított tételnek az alapján, melynek csak az ószláv liturgiára vonatkozó része helytálló, a délszláv kormányok immár két évtized óta letagadják az ország számbelileg legerősebb, még most is legalább 700.000 főnyi bolgár nemzeti kisebbsége létezését, megszüntették a Macedóniának Jugoszláviához csatolt területén 1913-ig működő 640 bolgár iskolát, elűzték ezek 1013 bolgár tanítóját és eltörölték a bol-

gár nemzeti egyházat, melynek az első balkáni háború kitöréséig (1912) egy érseke, öt püspöke, 833 papja és 761. temploma volt. Elképzelhető-e ennél kíméletlenebb eljárás és brutálisabb jogfosztás, s elképzelhető-e cinikusabb felfogás, mint amilyennel Zivotic a belgrádi illetékes tényezőknél az elvesztett bolgár kisebbségi iskolák visszaadása és újbóli megnyitása előli merev elzárkózását indokolja?

Ugyanezzel a cinikus felfogással és a tények tudatos megmásításával találkozunk Zivotic tanulmányának a jugoszláviai oláhokról és albánokról szóló részében is.

Az 1921. januárius 31-i szerb népszámlálás szerint 231.068 főnyi oláh ságból Zivotic csak a Dunabánság 79.621 főnyi, illetve önkényes helyesbítéssel 64.033 főre redukált oláh lakosságát ismeri el nemzeti kisebbségnek, míg az ország más részeiben élő 167.035 oláh nemzetiségű állampolgár létezését, sorsát és kisebbségi jogait egyszerűen hallgatással mellőzi, holott ezek, ha más jogcímen nem, hát a Románia és Jugoszlávia között fennálló szövetségi viszonyra tekintettel legalább is a védelmi szerződésben biztosított kisebbségi jogok élvezetére tarthatnának igényt.

Külön figyelmet érdemel és a belgrádi mentalitásra felette jellemző az is, hogy míg 1915. július 25-én a bukaresti kongresszus szerb delegációja a román kormányelnökhöz intézett levelében felajánlotta a Macedóniában élő kucó-oláhok részére a teljes iskolai és egyházi önkormányzatot és tetejébe még egy oláh püspökségnek Monasztirban (Bitolj) való felállítását is, addig Zivotic ezen ígéret beváltásának elmaradását nemcsak az 1913. évi bukaresti békeszerződésnek a világháború folyamán oláh részről történt dezavválásával, hanem azzal is indokolja, hogy „a szerb Macedónia többi lakosai között szétszórtan élő s alig 7000 főnyi kucó-oláhoknak már csekély számuknál fogva sem járnak külön iskolai tagozatok“. Az ilyen kétszínűséghez valóban nem kell kommentár!

Rendkívül tanulságos Zivoticnak az a célzatos beállítása is, hogy „a bánati oláhoknak Romániával való nemzeti kapcsolata nagyon gyenge és csupán az oláh papok mesterséges akciójában jut kifejezésre“, Ezzel magyarázza az oláh kisebbség politikai aktivitásának hiányát is, bölcsen elhallgatva azt a tényt, hogy az oláh kisebbség azon vezetőit, kik a tavalyi kisebbségi kongresszuson részt akartak venni, brevi manu letartóztatták, s hogy a múlt évi nemzetgyűlési képviselőválasztásoknál az oláhságnak az egyedüli országos listára paktum alapján felvett három jelöltjét a jól ismert hatósági nyomással és egyéb választási visszaélésekkel megbuktatták.

Nem valószínű, hogy Zivotic a bánati oláhság nemzeti érzésének és nemzeti öntudatosságának letagadásáig merészkedő inszINUÁCIÓJÁVAL megtéveszthetné az oláh és a külföldi közvéleményt, mint ahogy nem fog hitelt találni az a különös állítása sem, hogy „a bánati oláhság összes törekvései a politikai községek és a jó községi közigazgatás megszervezésére szorítkoznak“, amikor köztudomású, hogy az oláhlakta községek élén kivétel nélkül szerb tisztviselők állanak.

Egészen hasonló a helyzet az albán nemzeti kisebbségnél is, szemben Zivoticnak minden tárgyi bizonyíték nélkül odavetett meg-

állapításával, hogy a helyi közigazgatás majdnem (!) mindenütt az albánok kezében van, albán tisztviselővel az élén. Ha valóban így lenne, akkor aligha kerültek volna az albán községek hivatalos helyiségeire azok a parancsszerű figyelmeztetések, hogy tilos más mint szerb nyelven beszélni.

Az albán kisebbség iskolaügyéről Āivotic megtevesztő ravaszkodással azt írja, hogy „a jugoszláviai albánok-lakta egész területen működő 1401 iskolának 2609 osztályából az 1927/28-as tanévben 261 iskola (18.62%) 545 osztályát (20.88%) albán gyermekek látogatták“. Azt azonban elfelejti hozzátenni, hogy ezekben az iskolákban kizárólag szerb tanítók látják el a kizárólagosan szerbnyelvű oktatást! Azt a megdöbbentő állapotot pedig, hogy az albán kisebbségnek nincs egyetlenegy kulturális, társadalmi vagy gazdasági egyesülete sem, a tényeknek megfelelően nem azzal magyarázza, hogy a jugoszláv közhatalóságok minden rendelkezésükre álló eszközzel megakadályozták ilyen egyesületek létesülését, hanem azzal a nyilvánvalóan tendenciózus beállítással, hogy „az albánok eddigelé még nem érezték a kulturális és gazdasági téren való szervezkedés szükségességét“!

Annak illusztrálására, hogy e pro domo kimagyarázkodásokkal és a tárgyi igazság e hivatalos megkorrigálásával szemben kezdettől fogva milyen megkülönböztetett bánásmódban volt része a szerb uralom alá került albán kisebbségnek, szolgáljon a nemzetközi békét propagáló Carnegie-alapítvány által kiküldött vizsgáló bizottság 1914. évi jelentéséből vett következő idézet: „Házak és falvak felgyújtása, a lefegyverzett és ártatlan lakosság tömeges legyilkolása, hallatlan erőszakoskodás és fosztogatás: íme, ezeket az eszközöket használták és használják még ma is a szerb-montenegrói csapatok a kizárólag albánok-lakta területek etnikai jellegének gyökeres megváltoztatása céljából.“ Hogy pedig ezek a hallatlan erőszakoskodások milyen mérvet öltöttek, az kitűnik az albánoknak a polgárosult világhoz intézett és 1921-ben Valonában kiadott Szózatából, mely szerint a szerb hódítók egyedül a Rigómezőn (Koszovo) nem kevesebb mint 12.371 albánt megöltek, 22.110-et bebörtönöztek, 10.520 albán családot kifosztottak és 6060 házat elpusztítottak.¹ Ez a rekordszámba menő teljesítmény egymagában is köteteket beszél és ad oculos demonstrálja, hogy a szerb uralmi rendszer milyen eredeti módon fogott hozzá a „felszabadított“ albán területek megbékítéséhez és az új honpolgároknak az emberi és kisebbségi jogokban való részesítéséhez.

Az előbbiekhöz hasonló célzatos korrektúrák és hivatalos átfestések mintegy vörös fonalként húzódnak végig Āivoticé egész tanulmányán, melynek egyes részeit szinte pontról-pontra kellene helyreigazítani, mert annyi bennük a hamisítás és a belgrádi kisebbségellenes politika szépíjtetésére szánt csúrás-csavarás. Legkevesbé ellenőrizhetők a Āivotic szerint 80.000 főre leolvadt török kisebbségre vonatkozó adatok, melynek vívódásairól és mostoha sorsáról Dzsemijet nevű politikai szervezetének az 1925. évi erőszakos nemzetgyűlési választások során történt legázolása és egyetlen politikai napilapjának

¹ La situation de la minorité albanaise en Yougoslavie. Mémoire présentée á la Sodété des Nations, le 5 mai 1930, pag. 12.

megszüntetése óta úgyszólván semmi sem került nyilvánosságra. Aránylag a legmegbízhatóbbak viszont az alig néhány ezer főnyi olasz kisebbségre vonatkozó adatok, melynek egészen különleges helyzetét a rapallói szerződés és a római egyezmény, valamint a nettunói jegyzőkönyv határozmányain kívül főleg az olasz nemzet imponáló ereje biztosítja, annak a régi tételnek igazolásaként, hogy a jog annyit ér, mint amennyi hatalom áll mögötte.

A német kisebbség viszonylagosan előnyös helyzete Zivotic fejtegetéseiből is kitűnik, ami azonban egyúttal annak a közvetett bizonyítéka is, hogy a külföld felé váltig hangoztatott jugoszláv egyenjogúság csupán írott malaszt s hogy Belgrád még a nemzetközileg garantált kisebbségi jogokat is korántsem a méltányosság és az igazság alapján, valamint a vállalt kötelezettségek pártatlan teljesítéseken, hanem valóságos kegyadomány és politikai alkuk cseretárgyaként, tetszés vagy nem tetszés szerint osztogatja. S ha fovotió a jugoszláv kisebbségi politika védelmében bizonyos kérkedéssel sorolja fel a német kisebbségnek, különösen a közoktatásügy terén nyújtott kivételes kedvezményeket, úgy ezzel a hivatalos apológiával szemben utalnom kell arra a külföld előtt még mindig nem eléggé ismert körülményre, hogy azok a feldicsért engedmények voltaképpen nagyon is kétes értékűek, mert csak bármikor visszavonható miniszteri rendeleteken, nem pedig tételes törvényen alapulnak s így híjával vannak a kellő jogi biztosítéknak. Hogy pedig maga a favorizált német kisebbség e könnyítések ellenére is miképpen vélekedik a saját iskolaügyéről, azt mutatja a tavalyi kisebbségi kongresszus elé terjesztett német kisebbségi helyzetjelentés következő passzusa: „Egész határozottsággal meg kell állapítani, hogy a németeknek egyetlen iskolája, sőt egyetlen osztálya sincs, melynek kifejezetten német jellege volna.“¹

Érdekes és az erőszakos magyarosításról a nagymagyarországi nemzetiségek és határontúli fajtestvéreik által annak idején világga kürtöit hamis tételtől merőben elütő Éivodó-nak az a megállapítása, hogy „a németek az Apponyi-féle iskolatörvény hatása alatt önként beleegyeztek felekezeti és községi iskoláiknak nemzeti (értsd: magyar tan nyelvű) iskolákká való átalakulásába, ami egyrészt felsőbb társadalmi osztályuk megmagyarosodásának, másrészt pedig anyagias gondolkozásuk egyenes következménye volt. Szabadulni akarván az iskolafenntartás költségeitől, egyszerűen feláldozták saját német tannyelvű iskoláikat.“

Hasonló, csak még általánosabb jellegű igazságszolgáltatást találunk egyébként Jojkió Vladan dr-nak 1931-ben Újvidéken „A Bácska és a Bánát nadonalizádója“ címmel megjelent könyvében is, melyben az erőszakos beolvasztási kísérletek elvetésével egyenesen követendő példának állítja a jugoszláv közvélemény elé Nagy-Magyarország nemzetiségi politikáját.

Nekünk ez a kettős tanuságtétel mindenestre igazolásul és elégtételül szolgálhat, mert olyanoktól ered, akik a világháború előtti 2—3 évtizeden át Magyarország ellen folytatott rágalomhadjáratnak közvetlen haszonélvezői, de nem utolsó sorban azért is, mert ezeknek az

¹ „Die Nationalitäten in den Staaten Europas.“ Sammlung von Lageberichten. Wien—Leipzig 1931. pag. 343.

utólagos beismeréseknek a világánál mindjobban szétfoszlik a magyarság türelmetlenségéről és a magyarországi nemzetiségek erőszakos elnyomatásáról az ellenséges propaganda által tervszerűen terjesztett vádak hazug legendája.

AMI MOST MÓR a jugoszláviai magyar kisebbséget illeti, Zivotic hivatalos feladatához képest annak a helyzetét is a lehető legkedvezőbbnek igyekszik feltüntetni. Konkrét tények és nyomos tárgyi bizonyítékok hiányában ebbeli fáradozása és egész érvelése általános, de merőben egyoldalú és a célnak megfelelően preparált statisztikai adatokkal kiegészített megállapításokban merül ki. Hogy ezek a tendenciózus beállítások milyen szellemben fogantak, az kitűnik tivo-liának abból a minden alapot nélkülöző vádaskodásából is, mely szerint „a magyar kisebbség kisebb-nagyobb mértékben hajlamos a határon túlról szított irredentizmus befogadására, a magyar kisebbség kulturális és társadalmi egyesületei pedig a titkos irredenta főfészkei“. Ennek a minősített rágalmozással egyértelmű és már sokszorosán megcáfolt gyanúsításnak kettős célja és előnye van: egyfelől alkalmat nyújt a külügyminisztérium osztályfőnökének arra, hogy különösen a külföld felé kellően kidomborítsa a jugoszláv kormányzat nagylelkűségét, mely a magyar kisebbséget Zivotic és társai szerint „kétes lojalitása ellenére is az összes politikai és polgári jogok korlátlan (sic!) élvezetében részesíti“, másfelől pedig szükség esetén ürügyül felhasználható a magyar kisebbség fokozottabb elnyomására és annak a jogfosztásnak megokolására, melyet a jugoszláviai magyarság kezdettől fogva, főleg azonban a nyílt, vagy az álparlamentarizmussal és látszatalkotmányossággal leplezett diktatúra óta elszenvedni kényszerül.

A magyar kisebbség állítólagos elszakadási törekvéseivel indokolja Zivotic azt a különben egészen téves állítását is, hogy „a jugoszláviai magyarság politikai tevékenységében mindig az ellenzék felé orientálódott, még azzal sem törődve, hogy ki vezeti az ellenzékot“. Ahány szó, annyi valótlanosság, mert a magyar kisebbség Jugoszlávia összes nemzeti kisebbségei között az egyedüli, mely annak ellenére, hogy elejétől fogva a hatósági üldöztetésnek, a szélsőséges szerb nacionalisták határtalan gyűlölködésének és a felelőtlen elemek garázda kilengéseinek keresztüzébe került, a centralisták és föderalisták közötti ádáz tusa-kodásban következetesen semleges maradt és félénk óvatosságból vagy túlhajtott opportunistizmusból az ellenzékkel soha választási vagy más megállapodást nem kötött, hanem ehelyett már négy ízben a kormányon levő szerb pártokkal való szorosabb együttműködésben kereste az állandó zaklatásoktól való szabadulás lehetőségét, anélkül azonban, hogy az őszinte közeledésnek és megalkuvó alkalmazkodásnak ezzel az áldozatos próbatételével az Ületékes körök magyarelles politikájának gyökeres megváltozását vagy—az 1927—1928-as évek aránylag túrhetőbb viszonyait leszámítva - legalább némi megenyhülését tudta volna elérni.

A vaskos tévedések és ravaszkodó elhallgatások egész sorával találkozunk ott is, ahol Zivotic általános jellegű fejtegetései alátámasztására statisztikai adatokkal operál. Így pl. azzal a beállítással szemben, hogy Jugoszláviában „kb. (!) 38 magyar kisebbségi bankszerű pénzintézet működik“, a tényállás az, hogy az államfordulatkor Jugoszláviának jutott

délmagyarországi területen, az u. n. Vajdaságban fennálló és 75 millió korona saját, valamint 288.8 millió korona idegen tőkével rendelkező 168 magyar pénzüzet legnagyobb részét túladóztatással és egyéb rendszabályokkal alig néhány év alatt felszámolásra vagy szerb pénzüzetekbe való beolvadásra kényszerítették, a fennmaradó hányadát pedig nacionalizálták, úgyhogy a jugoszláviai magyarságnak már évek óta egyetlen számottevő és magyar jellegű pénzüzete sincs. Ugyanez áll az impériumváltás előtt a Vajdaság területén létező 230 magyar beszerzési, fogyasztási, értékesítő és hitelszövetkezetről is, melyből a fentihez hasonló eljárás folytán, csak a Éivotie jelezte és tehetetlenül vergődő 17 falusi szövetkezet maradt meg, ha ugyan még ez a csekély szám is fedi a valóságot!

A tervszerű és eredményes destrualásnak valósággal riasztó képét mutatja a magyar kisebbség iskolaügye is. Zivotic szerint a 472.409 főnyi jugoszláviai magyarságnak 103 népiskolája van 531 osztállyal és 530 tanítóval, „kik közül 493 magyar nemzetiségű“. A Dunabánság báni hivatalának közoktatásügyi osztálya által az 1929—30-as tanévről közzétett és mindenestre hitelesebb jelentés viszont 528 magyar tannyelvű osztályt tüntet fel mindössze 364 tanítóval, kiknek azonban legalább egyharmada nem magyar származású. Ezzel a siralmas állapottal szemben az ú. n. Vajdaság 382.325 főnyi szerb kisebbsége a magyar uralom alatt 179 népiskolával, vagyis minimálisan 716 osztállyal és 592 tanítóval rendelkezett, Magyarország 461.516 főnyi összeszerbségének pedig 58 községi és 211 felekezeti, összesen tehát 269 népiskolája, vagyis egy iskolára átlag négy osztályt számítva, 1076 osztálya volt. Amellett a magyarországi szerbségnek törvénnyel biztosított teljes egyházi és iskolai önkormányzata volt, melynek értelmében a szerb tanintézetek kivétel nélkül szerb igazgatók vezetése alatt állottak s a tanítást is kizárólag a három szerb tanítóképzőben az intranszigns szerb nacionalizmus szellemében nevelt szerb tanerők látták el, úgyhogy a magyar államnak a szerbek iskolaügyére gyakorolt ingerenciája mindvégig a lagymatagon kezelt és ezért hatálytalan felügyeleti jogra szorított.

A magyarországi szerbség e kiváltságos helyzetével éles ellentétben a jugoszláviai magyar kisebbség iskolaügye úgy alakult, hogy az összes vajdasági tanintézeteknek 1920 augusztusában végrehajtott államosításával kapcsolatban az S. H. S. állam közoktatásügyi kormányzata a 645 magyar tannyelvű népiskola helyébe, melyekből csak 266 volt állami intézet, míg a többi 379 mint felekezeti, községi, társulati vagy magánpiskola működött, bizonyos számú, az állami népiskolák keretébe beleillesztett és alig néhány kivétellel szerb igazgatás alá helyezett ú. n. magyar, de valójában kettős tannyelvű tagozatot állított, melyekre a magyar kisebbség még a legcsekélyebb befolyást sem gyakorolhatja. Kétséget nem szenved, hogy ezek a tagozatok egyáltalán nem felelnek meg a védelmi szerződés 9. cikkében statuált követelményeknek, mint ahogy nem elégíthetik ki a magyar kisebbség jogos igényeit sem, minden egyébtől eltekintve már aránytalanul csekély számuknál fogva sem. A dunabánsági báni hivatal közoktatásügyi osztályának idézett jelentésében a Vajdaság területére kimutatott 2985 népiskolai osztályból és 2782 tanítóból a magyar kisebbséget ugyanis jog szerint és számarányához mérten a Vajdaságban 212 népiskola illetné meg 848 osztállyal

és 789 tanítóval, országos viszonylatban pedig, a közoktatásügyi minisztériumnak az 1926—27. tanévről közzétett adatai alapján, nem kevesebb, mint 306 népiskola 1224 osztállyal és az akkori tanítói létszám arányában 804 tanítóval.

A vajdasági népiskolai osztályok és tanszemélyzetük megoszlásában a magyarság rovására mutatkozó nagymérvű diszparitás az alanti számadatok világánál még feltűnőbbé válik. Míg ugyanis a Vajdaság szerb-horvát lakosságának 572-vel több osztálya és 688-cal több tanítója van, mint amennyi számarányánál fogva megilletné, addig a vajdasági magyar kisebbségnek 320 osztállyal és 425 tanítóval kevesebb jutott, mint amennyire az egyenlő elbánás és számbeli ereje alapján igényt tart s míg a Vajdaságban már 305 szerb-horvát lakosra esik egy népiskolai osztály és 293-ra egy tanító, addig a magyar kisebbségnél csak 723 lélekre jut egy népiskolai osztály és 1049-re egy tanító. Ennél rosszabb számaránya csak az oláh kisebbségnek van, melynél 833 lélekre esik egy osztály, 2057-re pedig egy tanító. S ezt nevezik Jugoszláviában egyenjogúságnak!

De ez még nem minden. A magyar kisebbségnek „engedélyezett” elemi iskolai tagozatok és osztályok száma a tanügyi hatóságok állandó akadékoskodása, főleg azonban a magyar tanulók felvételét rendkívül megnehezítő hírhedt névelmezés önkényes alkalmazása folytán évről-évre fogy s ma már ott tartunk, hogy a jugoszláviai magyarság felének, vagyis kb. 250,000 magyar nemzetiségű jugoszláviai honosnak, köztük a Horvát-Szlavonország és Szlovénia területén élő 85.087 főnyi magyarságnak egyetlenegy magyar tannyelvű elemi iskolai osztálya sincs.

A kisebbségvédelmi szerződés 9. cikkével és az 1929. évi jugoszláv népiskolai törvény 45. §-ával kiáltó ellentétben a népiskolák magyar tagozatának 3. és 4. osztályában továbbra is államnyelven tanítják az u. n. nemzeti tárgyakat: a földrajzot és a történelmet, sőt a legtöbb magyar tagozat valamennyi osztályában az értelemgyakorlatok mellett még a számtant is. A nyolc osztályúvá bővített népiskola felső tagozatában egyáltalán tilos a kisebbségi tanulók anyanyelvű oktatása s csak a német kisebbségnek adták meg azt a kivételes kedvezményt, hogy a német tanulók a felsőbb népiskola 1. és 2. osztályában németnyelvű oktatásban részesüljenek. Nem részesülhetnek anyanyelvű oktatásban a magyar nemzetiségű kereskedő- és iparosinasok, a gazdasági ismétlő iskolák, valamint az ipari és kereskedelmi szakiskolák magyar tanulói sem. A még létező néhány — Zivotic számítása szerint 37 — magyar kisdudóv magyar óvónők hiányában néhány éven belüli automatikus megszűnésre van ítélve. A szakadatlan áthelyezés és nyugdíjazás, valamint a természetes kiválás (elhalálozás) következtében a magyar tanítók sorai aggasztó mértékben megrikkultak, utánpótlásuk pedig magyar tanítóképző híján lehetetlen, ami kihatásában szükségszerűen a még létező u. n. magyar népiskolai tagozatok fokozatos és belátható időn belüli teljes megszűnését fogja eredményezni.

Nem utolsó dolog az sem, hogy a felekezeti és községi magyar iskolák ingó és ingatlan vagyonát — eddigelé minden kártalanítás nélkül — egyszerűen elkobozták és az iskolák fentartására rendelt magyar alapokat és alapítványokat minden elszámolás nélkül más, még pedig szerb nacionalista vagy szerb kulturális célokra fordították.

Minderről Zivotic persze mélyen hallgat, abban a feltevésben, hogy néhány parádés számmal tévedésbe ejtheti a tájékozatlan külföldet, melynek nincs módjában az eléje tált statisztikai adatokat kellően ellenőrizni.

Megtévesztők és a valósággal ellenkezők Zivotic-nak a magyar kisebbségi középfokú oktatásra vonatkozó adatai is. Szerinte a magyar kisebbség három középiskolával (gimnáziummal) s ezeken belül 24 osztállyal rendelkezik, holott tényleg csak szerb igazgatás alá helyezett, vegyesen szerb-magyar tannyelvű három párhuzamos tagozatról, és pedig a nyolc osztályú szabadkai, a leépítésre kijelölt négy osztályú zentai és az 1931—32. tanév befejeztével végleg megszűnt egy osztályú nagybecskereki gimnáziumi tagozatról, vagyis összesen 13 osztályról, sőt az 1932—33. tanévtől fogva a nagybecskereki egy osztály megszűntetése után már csak 12 osztályról lehet szó. A csak Zivotic elgondolásában létező 11, illetve 12 osztályos fiktív többletet tehát mint „légből kapott koholmányt” kell elkönyvelni.

Még szomorúbb a magyar kisebbségi polgári iskolák sorsa, mert eltekintve attól, hogy ezek is csak kettős tannyelvű s hozzá még már évek óta csonka, párhuzamos tagozatok, nem pedig teljes négyosztályú önálló magyar tanintézetek, a Zivotić cikkében említett öt állítólagosan magyar polgári iskolát az 1931. évi december 5-én szentesített új polgári iskolai törvény 19. §-ában foglalt rendelkezés alapján, melynek értelmében „az oktatás a polgári iskolákban kizárólag államnyelven történik“, az 1931—32. tanév befejeztével végleg megszüntették.

Még ennél is súlyosabb csapást mért a magyar kisebbségre a diktatúra által dekretált új iskolatörvények azon rendelkezése, amely megtiltja mindennemű és fokú magániskolák létesítését. Hogy ez a rendelkezés a Saint-Germain-en-Laye-i szerződés 8. cikkének és általában a jugoszláv állam által a szerződésben vállalt kötelezettségeknek a legfiagránsabb megsértése, azzal Belgrádban nem sokat törődnek, mint ahogy a Népszövetségi Tanács hármás bizottságai az eléjük terjesztett panaszirataim tárgyalása során is fölüeny ridegséggel napirendre tértek a jugoszláviai nemzeti kisebbségek e legkiáltóbb sérelme felett.

A magyar kisebbség iskolaügyének tervszerű destruálásán kívül van azonban még egész sora az olyan hatalmi túlkapásoknak, amelyek nem kevésbé veszélyeztetik a jugoszláviai magyarság nemzeti létét. Ezek közül e helyt csak a legfontosabbakra akarok rámutatni.

Az összes magyar kulturális, társadalmi és egyéb egyesületekre, melyeknek számát Zivotić 190-nél többre teszi, hivatalos nyelvül rákényszerítették az államnyelvet, alapszabályaik jóváhagyását éveken át halogatják, működésüket pedig hol engedélyezik, hol meg, mint pl. 1929 januárjától 1931 őszéig, mindenféle ürügy alatt, vagy egészen nyíltan, hatalmi szóval megakadályozzák. A magyar mezőgazdasági egyesületek (gazdakörök), kereskedő- és ipartestületek, sport- és testnevelési egyesületek magyar jellege már évek óta megszűnt, amennyiben vagy közvetlenül, a vezetőségnek a szerb nacionalista érdek diktálta összeállítására folytán, vagy közvetve az illetékes központi szervezetek révén szerb irányítás alá kerültek.

A magyar dal, a magyar zene, sőt még a magyar tánc is mindenféle korlátozásnak van alávetve, sok helyütt meg, különösen a magyarság városi gócpontjaiban, éveken át, főleg a diktatúra alatt, tilos volt. Amellett a filmfeliratoknak,¹ valamint a címkéknek és cégtáblafeliratoknak² is kizárólag államnyelvűeknek kell lenniök.

A magyar nagybirtokoknak földreform címén végrehajtott erőszakos kisajátításával kihúzták a földet a magyar tulajdonosok lába alól, a magyar földbirtokosokat igazságtalan adókvetésekkel és azzal, hogy a rendkívül alacsonyan megszabott megváltási összegeket még máig, vagyis a földreform megindításától számított 14 év után sem fizették meg, vagyonilag tönkretették, a birtokaikról elűzött magyar gazdasági cselédek, zsellérek és mezőgazdasági munkások tízezreit pedig koldusbotra juttatták és földönfutókká tették s mindennek betetőzéséül a túlnyomóan magyar emberektől elvett birtokokból egyetlenegy magyar földigénylőnek sem adtak földet!

A kulturális megnyomorítással és a gazdasági deposszedálással párhuzamosan halad a magyar kisebbségnek a közjogokból való kizárása.

¹ L. a filmcenzúráról szóló 1932 február 22-én kelt P. 5391. számú rendelet 3. cikkét.

² L. a Dunabánság báni hivatala 8. ügyosztályának az 1931 november 5-én kelt új ipartörvény 128. §-a alapján 1932 júniusában kiadott körrendeletét.

Sajtószabadság híján a magyar újságok nem felelhetnek meg tulajdonképpen hivatásuknak: nem panaszolhatják el a magyar kisebbség ezernyi sérelmét, nem szorgalmazhatják ezek orvoslását és nem adhatnak hangot a jogos magyar kívánságoknak. Ehelyett napi-hírek és a cenzúra engedélyezte egyéb sajtóanyag vagy hivatalosan megrendelt cikkek közlésére kell szorítkozniuk a megszüntetés állandó veszedelmétől való félelmükben.

A gyülekezési és egyesülési jog s általában a politikai jogok szabad gyakorlását s ami ennek természetes velejárója: önálló kisebbségi politikai pártnak faji, felekezeti vagy regionális alapon való megszervezését az 1931. évi szeptember 3.-1 új alkotmány (13. cikk), az új egyesületi törvény (12. cikk), valamint a nemzetgyűlési képviselők és a szenátorok választásáról szóló törvények egyaránt lehetetlenné teszik, ami a magyar nemzeti kisebbségnek mint önálló politikai tényezőnek a politikai életből és a parlamentből való teljes kisémmizését jelenti. S ha ehhez hozzávesszük még azt, hogy sem a községeknek, sem a bánóságoknak nincs önkormányzatuk s hogy ezeket a közületeket kinevezett, tehát mindenben a kormánytól függő szerb tisztviselők adminisztrálják, akik mellett az ugyancsak kinevezett községi képviselőtestületi és előjáróság! tagok és báni tanácsosok legfeljebb mint fejbólintó bálintok statisztálhatnak, akkor egész sérelmességében előttünk áll a magyar nemzeti kisebbség jogfosztottsága és egyenesen katasztrofális helyzete.

Ezekkel a beszédes tényekei szemben hiábavaló minden leplezgetés és megtevesztési kísérlet. S ha *livoút* a külföld tájékoztatására szánt cikkében a reális állapotok célzatos átszínezésével Jugoszláviát mint a nemzeti kisebbségek valóságos Dorádóját igyekszik feltüntetni, úgy ezzel a meddő törekvéssel szemben egészen bizonyos, hogy az ilyen Dorádóból legkevésbé a közvetlenül érdekelt nemzeti kisebbségek kének. Ma már sokfelé tudják, hogy a szerb diktatúra, akár nyílt, akár az álpárlamentarizmus és a látszatalkotmányosság köntösébe burkolt formájában, nem más mint a túltengő nagyszerb nacionalizmus inkarnációja, azzal a rendeltetéssel, hogy a nem-szerb törzsek és népek egész szellemi és erkölcsi örökségét, ezeréves hagyományokban gyökerező nemzeti kultúráját és a saját külön történelmi fejlődésük meghatározta népi jellegét az államjogi egységesítés és a lelki uniformizálás olvasztótégelyében úgyszólván máról-holnapra jugoszláv mixtum compositummá összekotyvassza. Tudja ezt a nálunk Scotus Viator néven ismert Seton Watson is, akinek igen nagy része volt Jugoszlávia megalapításában s aki csalódottsága és a rendszer elleni tiltakozása jeléül 1930 nyarán visszautasította a belgrádi egyetem díszdoktori tisztségét. És látja ezt Scotus Viator fegyvertársa, Wickham Steed és az ugyancsak szerbofil Wendel Hermann német publicista is, akik a délszláv koncepciónak meggyőződéses hívei és a megalakult S. H. S. királyságnak lelkes szószólói voltak, most pedig kiábrándultán és mea culpázva hátat fordítottak Belgrádnak. S ha odalent még mindig konszolidációt és egyenjogúságot emlegetnek, a helyesen informált külföld rég tisztában van azzal, hogy a látszólagos belső rend és nyugalom nem más, mint a megfojtott közélet temetői csendje,

a jugoszláv egyenjogúság pedig nem más, mint az elnyomott népmillióknak a jogtalanságban való egyenlősége.

Apponyi Albert, egyik genfi útja előtt azt mondta, hogy a nemzetek kibékítésének munkája a visszaesés képét mutatja. Kétséget nem szenved, hogy különösen itt, a Duna völgyében a nemzetek közötti jó viszony kialakulásának egyik legnagyobb akadálya a kisebbségi kérdés megoldatlansága. S ha Ducsic Jovan, a budapesti jugoszláv követ és kiváló szerb költő belgrádi búcsúztatóján annak a reményének adott kifejezést, „hogy a két ország között rövidesen olyan légkör fog kialakulni, mely egy jobb jugoszláv-magyar jövő útját fogja egyengetni“, akkor mi erre csak azt felelhetjük: A nemes szándékot örömmel üdvözljük, mert minden ellentét mellett is mindig elismeréssel adóztunk a szerb nép hősiességének, példás áldozatkészségének és erős nemzeti öntudatosságának. A dicséretes törekvés megvalósulásának előfeltétele azonban a jugoszláviai magyar kisebbség tarthatatlan helyzetének a méltányosság, a jog és az igazság követelményeinek megfelelő gyökeres orvoslása.

PROKOPY IMRE